

SUVREMENI KATEHETSKI PRIRUČNICI NA HRVATSKOM

1. Temelji

Godine 1955. izišao je Katolički katekizam za njemačke biskupije, koji je bio preveden na 40 jezika. Mislilo se da smo s njim dobili knjigu koja će zadovoljiti vjerske i didaktičke potrebe suvremene Katoličke Crkve.

Međutim, jedanaest godina kasnije, god. 1966., izišao je Holandski katekizam za odrasle i zasjenio Katolički katekizam njemačkih biskupa i pokazao da je potrebno sasvim drukčije sastaviti vjeronaučne priručnike.

Godine 1967. bilo je na Bledu zasjedanje vjeronaučnog katehetskog društva gdje su raspravljali o okvirnom nacrtu za nove vjeronaučne priručnike u Saveznoj republici Njemačkoj. Tri godine kasnije počeli su izlaziti jedan za drugim novi priručnici za vjeronauk.

Godine 1971. izišao je Opći katehetski direktorij koji određuje smjernice za novu katehezu i za izradu vjeronaučnih priručnika.

U toku dvadesetak godina dogodilo se toliko katehetsko važnoga koliko možda u prijašnja vremena svakih sto ili čak dvjesto godina. Nije to pitanje mode, nego pitanje životne sposobnosti. Ili izmijenimo način navješćivanja ili sebe osuđujemo na propast. Ne netko drugi izvan Crkve, nego mi sami.

To je danas stanje na cijelom svijetu i sve su Crkve pojedinih naroda u zadnjih deset godina izmijenile svoj način navješćivanja i pokušale uvesti nove vjeronaučne priručnike, kako za osnovne tako i za srednje škole.

Iz prethodnog predavanja možemo ustanoviti slijedeće činjenice:

a) Obitelj je kao vježbaonica za vjerski život potpuno zakazala. Djeca dolaze na vjeronauk bez ikakve afektivno-emocionalno-čuvstvene priprave, bez vjerskih navika i bez osnovnih kršćanskih sadržaja.

Nekoć je škola mogla graditi na sedmogodišnjem vjerskom formiranju (pokazali smo da je to prije svega čuvstvenog značaja) u predškolskoj dobi u obitelji. Danas toga temelja nema. Vjeronauk je lako usredotočio svoj rad na predavanje znanja kad je afektivno-emocionalni temelj već bio položen u obitelji. Toga, međutim, danas nema.

b) Audio-vizuelna sredstva, tj. televizija, kino, radio, gramofon, slikovnice, svjetlosne reklame, tako su izmijenile mišljenje i poimanje djece da im naše dosadašnje apstraktno, logično, teoretsko govorenje nije pristupačno. Djeca nas jednostavno ne razumiju kad im govorimo u formulama koje smo naučili na fakultetu u našem teološkom studiju.

Zaista se moramo uvjeriti da je akademski način studija na čisto drugoj razini, nego što ga djeca moraju učiti u pučkoj školi gdje bi ih morali poučavati apsolvanti sveučilišta. To je uvijek bio težak problem u katehetskom navješćivanju, danas je to, međutim, došlo do izražaja na poseban način zbog audio-vizuelnog oblika suvremene kulture.

c) Dinamičnost suvremenoga života. Sve se tako brzo mijenja. Danas nije moguće dati »vječnih« i »nepromjenljivih« norma za život. Sve se više očituje sposobnost vjernika da u konkretnom položaju razmotre svoje kršćansko stajalište te se odlučuju u skladu s kršćanskim mišljenjem i ovisno od okolnosti u kojima žive. Uvijek je moralnost čina bila ovisna od okolnosti. Ali u ranijim smo vremenima posebno naglašavali nakanu i volju, danas pak normu i okolnosti. U vezi s tim nećemo mijenjati svojih moralnih načela, nego ćemo više nego do sada uvažavati konkretni položaj čovjeka u pluralističkom društvu.

d) Novi je vijek izrastao iz Descartesove »idea clara et discinta« i razvio se u racionalizam, koji je hipostatizirao spoznajnu funkciju. I naša katolička teologija krenula je tim racionalnim smjerom. Protiv racionalizma se ustao Rousseau i naglasio prava čuvstava (romanticizam) i Nietzsche koji je zastupao biološke potrebe čovjeka. Istovremeno su, posebno u Americi (Dewey), naglašavali potrebu djelovanja, efikasnosti, uspjeha i napretka. Čini se da je danas taj amerikanizam, koji sve mjeri po učinku i efikasnosti, misao vodilja zapadnog mišljenja. Zato i kod vjeronauka ne možemo više teoretizirati i spoznavati istine radi istina i tako tjerati neku vrst *l'art pour l'art* nego usmjeravati vjeronauk k čisto konkretnim životnim zadacima.

2. Nova usmjerenost

Suvremeni vjeronauk, i u vezi s tim uvježbavanje djece u kršćanskom životu, ima čisto vlastite osobitosti koje je potrebno jasno uočiti.

a) Doživljaj

Dosadašnji je vjeronauk bio oblikovan na temelju tumačenja riječi — termina teološkog sadržaja. Pojmovi — riječi su bile stavljene u govorne formule (teze) koje su djeca morala naučiti napamet. Što je kod toga znanja radila volja, što i kako su djelovala čuvstva i kako je dijete naučenu pouku praktično provađalo u život, nije bilo važno. U smislu Sokratova racionalističkog optimizma mislili su, dakako, da dijete ono što zna zaista i vrši. No to je bila čista iluzija. Djeca su znala vjeronauk a nisu udešavala život po teoretskoj nauci koju su dobili na vjeronauku.

»Novi« vjeronauk i »novi« priručnici stavljaju pak glavni naglasak na afektivno — emocionalno — čuvstveno doživljavanje vjerskih istina, npr. Bog, ljubav, nebo, Božje posinstvo, sakramenti, grijeh, krivnja,

kajanje, molitva, nedjelja, misa, krizma itd. Suvremena je psihologija pokazala da su upravo čuvstva — emocije glavne snage duševnog života. Ako želimo da budući vjernici kršćanski žive, moramo im dati energije i snage koja će im pomoći da mogu djelotvorno kršćanski živjeti.

To je, dakako, čisto novi vid kršćanskog odgoja. Prije se naglašavalo da će poznavanje kršćanskog nauka samo po sebi voditi k življenju po tom nauku. To je bilo odveć optimistički. Našli smo se u položaju minimalne vjerske angažiranosti. Danas smo uvidjeli da je takvo mišljenje psihološki neopravdano. Zato pokušavamo djeci pomoći da iskuse vjeru i vjerovanje, a ne samo da »znaju« vjerske istine.

Vjerojatno neće biti glavna poteškoća pri tako usmjerenom vjeronauku kod djece — tim je vjeronauk mnogo bliži i lakši — nego kod kateheta koji su intelektualno, racionalno i teoretski usmjereni i kojima su čuvstva značila nešto negativno za kršćanski život. Međutim, kateheta koji istinski ljubi djecu i koji je pun apostolskog duha pokušat će se preusmjeriti u katehizaciji na ta čisto nova područja čovječjeg i kršćanskog života.

Također ne smijemo zaboraviti ni na suvremenu obitelj koja afektivnosti — emocionalnosti — čuvstvenosti djece posvećuje vrlo malo pažnje. Naša su djeca čuvstveno — emocionalno — afektivno nerazvijena. To ima teške posljedice i za vjeronauk i vjerski odgoj.

b) Audio-vizuelna pomagala

Odmah na početku govora o audio-vizuelnim sredstvima htio bih naglasiti da je prvo i glavno zorno sredstvo sam kateheta. To smo pokazali kad smo govorili o objektivnim sredstvima u svijetu i odgojitelju koji najbolje podaje objektivne vrednote ako ih je sam ostvario u svom životu. Nema katehizacije bez katehete. Katehizacija je prije svega humani događaj, a ne tehnički proces. Zato je glavno katehetsko pomagalo sam kateheta — čovjek — osoba koja je u sebi ostvarila vrednote.

Upravo zato »vizuelna« sredstva ne znače ilustraciju koja bi oživjela tekst i učinila priručnik slikovitijim i privlačnijim. Radi se o čisto novom misaonom procesu koji se ne temelji na pojmu — riječi nego na slikovitom govorenju. Djeca pred televizijom ne znaju stranog jezika na kojem je film napravljen, čak još ne znaju ni čitati, ipak sasvim točno slijede događaje na ekranu. »Razumiju« govor slika koje su raspoređene na sasvim određen način. Mi u našem zapadnom govoru upotrebljavamo Aristotelovu logiku (Japanci takva govora ne razumiju). No, danas se sve više inzistira na tehnici slika kao što je imaju istočnjaci sa svojim slikovito pisanim znakovima. Ti znakovi nisu međusobno povezani Aristotelovom logikom nego slijede čisto svoj određeni sistem redoslijeda.

Zato vizuelni govor nije isto što i ilustracija, nego na poseban način poredane slike koje vode dijete do novih doživljaja, spoznaja i htijenja.

Dakako, većina kateheta još se nije upoznala s tim govorom. Možda neki uopće ne znaju što je vizuelni govor. Naša pak djeca to vrlo dobro znaju i očekuju da im kateheta govori tim »njihovim« jezikom (govorom).

c) Suradnja obitelji

Danas ne možemo predavati vjeronauk bez produživanja onoga što su djeca naučila u školi i kod kuće u obitelji. Djeca ne žive vjerski u školi kod vjeronauka nego oni moraju vjerski živjeti čitavi dan, to pak znači prije svega u obitelji.

U predhodnom smo predavanju govorili kako obitelj zanemaruje vjerski odgoj i pouku djece. Umjesto da osposobimo roditelje za vjerski odgoj djece, mi smo sami počeli vjerski odgajati djecu (Crkva i država). S tim smo našem dozrijevanju u kršćanstvu oduzeli glavni naravni motiv. Mi danas nemamo zrelih kršćana. Nemamo potpunih kršćanskih ličnosti. U velikoj mjeri zbog toga što smo ih odgajali u paternalizmu i prekomjernoj pokornosti (prije nego je vjernik pristupio k pričesti, pošao bi ispovjedniku da mu on rekne da može slobodno ići k pričesti; bilo bi pak ispravno da vjernik sam sebe presudi, bez ispovjednika, da li može poći k pričesti). U velikoj pak mjeri i zbog toga što naše vjernike nismo upućivali na to da preispituju svoj vjerski život s obzirom na uvježbavanje svoje djece u vjerskom životu.

Kršćanin raste u zreloga kršćanina u prisnom dodiru i vezi svoje vjere s vjerom drugih ljudi. U obitelji bi roditelji morali biti osposobljeni da oni u prvom redu gaje vjeru svoje djece. Vjerojatno bi došlo do mnogih protivljenja, nesporazuma i neprijatnosti, ali bi iz svega toga najprije rasla vjera roditelja a onda i vjera djece.

d) Suradnja grupe

Suvremeni se čovjek otrgao od prirode, pa pokušava pustiti svoje korijenje u novoj ljudskoj okolini, u grupi. Zbog toga je suvremeni čovjek jako ovisan i povezan s grupom. Grupa ga može zaštititi i obraniti. Zato vjeronaučni priručnici jako gaje grupni život. Vjeronaučni sat izgrađen je na zajedničkom životu skupine. Većina kateheta vjerojatno uopće nije svjesna da je vjeronaučna skupina više nego zbroj svih učenika. Vjeronaučna skupina ima svoju dinamiku, svoje zakonitosti, svoj tok koji je različit od života svakog pojedinog učenika. Većina kateheta pred sobom ima »učenike« a nema pred sobom »razred«. »Učenik u razredu« je sasvim nešto drugo nego pojedini učenik.

Kateheta mora znati da su i novi priručnici tako priređeni da dolaze do izražaja ti grupni vidici čovječjeg života. Što je dijete starije, to je sposobnije za grupno djelovanje. Odgojno je načelo: što dijete može samo učiniti, to neka ne čini odgojitelj. To znači: djeca s godinama pos-

taju sposobna štošta učiniti sama. Također su sposobna da sami uče, da sama vjerski učestvuju, da sama poduzmu inicijativu. Zato kateheta mora poštivati te grupne pojave i pustiti djeci — koja to mogu — da sama organiziraju vjeronauk, vjerske vježbe i vjerske pobožnosti. Ne ide se za dirigiranjem odstraga, nego o pravom praktičnom sudjelovanju djece, koja su sposobna za to, jer su članovi skupine i razreda.

U svakom slučaju treba iz kateheze izbaciti »mini-predavanja« u kojima kateheta pokušava prema svojoj logici, prema svom vjerovanju, po svom odnosu prema životu dati djeci svoju vjeru. Naprotiv, budući da su djeca u potpuno drukčijem položaju, treba im netko iz njihova života i iz njihove sredine pomoći da dođu do vjere. To je moguće postići samo tako da se kateheta pokuša uživjeti u položaj djece i životno ga interpretirati. Pri tome će mu skupina mnogo pomoći.

3. Pojedini priručnici

Te misli i te činjenice su iznešene u novim priručnicima. Jasno je da priručnici neće imati nekih dugih teoretski uvoda, osim možda knjige za katehetu i knjige za roditelje. Priručnik za 4. razred ima vrlo opširan teoretski uvod. Te teoretske uvode treba proučiti. Vjerojatno bi se trebali formirati razne skupine ili kružoci kateheta u kojima bi proučavali teoretske temelje novoga vjeronauka, posebni tečajevi za pojedine priručnike bili bi sasvim prikladni.

a) U tvojoj radosti Gospodine (prvi i drugi razred)

Priručnik za katehetu

Priručnik za roditelje

Udžbenik za katehetu.

Pored svega što smo govorili treba uzeti u ruke priručnik za katehetu i proučiti Predgovor biskupa, Predgovor hrvatskom izdanju i još posebno Uvod gdje je sve potanko izneseno. Rado bismo rekli da je dobro ako za to proučavanje izaberete čitav jedan dan ili čitav jedan tjedan. Jedan neka pripravi teoretsko tumačenje, a drugi neka pokuša pokazati kako je sve to na određenoj lekciji moguće izvesti kod djece.

Iz povijesti katehetike znamo da su npr. članovi Njemačkog katehetskog društva na početku stoljeća pripremali takve svoje dane i proučavali načela Minhenske katehetske metode. Stvar je bila srazmjerno teška, ali je samo taj način omogućio obnoviti čitavu katehezu i dovesti je do one visine koju je zatim imala u čitavom svijetu.

Međutim, kad se katehete s poučavanjem — stvarnim predavanjima i raspravama — ili čak u tečajevima pripravljaču na upotrebu novog priručnika, nužno je potrebno pripravljati i roditelje. U predgovoru je jasno pokazana metoda: događaj svraća pozornost. Tu pozornost treba proširiti na skupno iskustvo. To će vjersko iskustvo pomoći roditeljima

da primjerno upriličuju na svoju djecu. Roditelji imaju glavnu ulogu. Tko ne privuče ka katehizaciji roditelje, taj neće uspjeti s novim priručnicima. Ili će nešto učiniti, ali neće biti ni izdaleka onoliko koliko bi inače bio postigao.

Kad smo točno proučili — ne samo pročitali — upute za katehetu i za roditelje, počnimo vjeronauk kako ih pružaju pojedine kateheze.

Još jednom bih htio naglasiti, ako nije moguće pripremiti cjeloviti tečaj o priručniku za prvi i drugi razred, treba imati barem jedan ili dva dana studijskog raspravljanja.

Svakako treba privući roditelje te im potanko iznijeti što i kako će rukovati s priručnikom i s djetetom. Možda na početku neće biti dovoljno razumijevanja kod roditelja — jer su još pod uplivom dosadašnje crkvene prakse koja je roditelje kod vjerskog odgoja ostavljala po strani — nego treba početi s onima koji su spremni doći.

b) Priručnik za III. razred: Mi smo Božji narod koji se hrani Božjim kruhom

Ako je svrha prvog razreda bila ostvariti preko katehete razrednu skupinu, tako sada treba ostvariti osjećaj da smo svi mi kršćani izabrani Božji narod za koji se Bog brine na sasvim poseban način. To imaju ta djeca u krvi i osjećaju se kao pripadnici izabranoga naroda.

c) Katehizam 4 i Priručnik za katehizam 4

Budući da ima priručnik 4 metodološke napomene, taj priručnik i metode treba proučiti.

Ako bi se tko pripremljao na pouku bez poznavanja metode, zaista bi imao vrlo ograničen uspjeh.

I priručnici za 5., 6. i 7. razred imaju također metodologiju koju treba proučiti.

Iznijeli smo opća načela, a pojedinosti treba vidjeti u svakom godištu.

d) Weissgerberov priručnik za 8. razred

To je tako značajan priručnik da ga treba u metodologiji i načelima proučiti na poseban način. O tome bismo morali održati ne jedno nego tri do četiri predavanja.